

Eski Mecmualar Arasında: 18. Yüzyıl Başında Kızkulesi

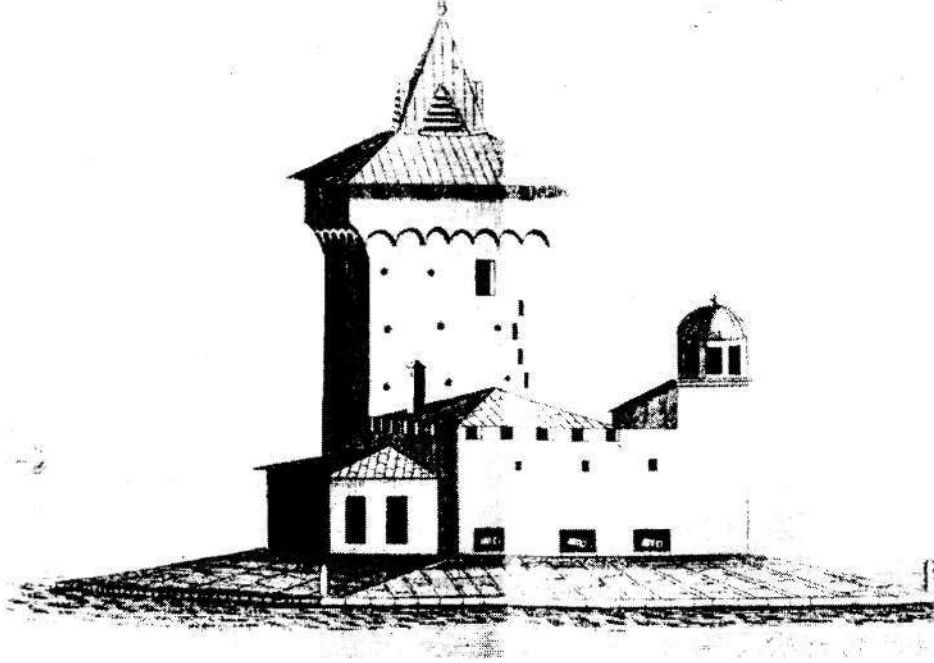
Mehmet KALPAKLI

Istanbul'u kasıp kavuran yangınlardan ve değer bilmezlerin şerrinden günümüze sığınıp, bir yazma kütüphanenin karanlık, tozlu rafında inzivaya çekilmiş, kendisini ışığa ve "hayat"a kavuşturacak okuyucusunu bekleyen nice şiir mecmuaları vardır. Kayıtlarda genellikle, mecmua, mecmua-i eş'ar, mecmuatü'r-resail, risale mecmua diye çok genel bir adla anılırlar. İçeriklerine gelince şiirden mektuplara, fallardan bestelere, ilaç terkiplerinden coğrafi bilgilere, yazıldıkları dönemde insanı ilgilendiren her şey bulunur, bir nevi kırkanbardırlar. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde mezuniyet tezimi

1 Prof.Dr. Ali Nihad Tarlan, *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Divan Şiiri*, Fasikül 1: Rahmî ve Fevrî, (İstanbul, 1948); Fasikül 2: Ubeydî, Aşkı, Şem'î, İştretî, (İst. 1948); Fasikül 3: Ulvî, Me'âlî, Nihânî, Feyzî, Kâtibî, (İst. 1948); Fasikül 4:

böyle bir mecmua üzerine yaparak, onların alemine girmiştim. 1983 yılından beri de bu mecmua merakım devam eder, özellikle, kendisini her ziyaretimde, bir mecmuadaki ilginç bir kayıtle, bilinmeyen bir şiirle ilgili olarak Ali Tanyeri Hoca'nın verdiği bilgilerle. Prof. Ali Nihad Tarlan'ın kırklı yılların sonunda yayımladığı *Şiir Mecmualarında Divan Şiir'i*'ni¹ devam ettirmeye yönelik projem hala devam ediyor, biriken yüzlerce divan şairi, binlerce notla büyüyerek.

Bu yazma mecmuaların önde gelen mekanlarından biri olan İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde A. Nihad Tarlan Yazmaları arasında 182 numara ile kayıtlı mecmuada gördüğüm resim, önce James Bond'un son filmi, şimdi de restorasyon çalışmaları ile kamuoyu gündemine gelen Kızkulesi'ne aittir. Mecmuanın derlenmesi, üzerindeki kayda göre, H.1135/M.1722-23 tarihinde sone ermiştir. İlk yaprağında III. Mustafa'nın vakıf mührü bulunan mecmuada, onaltı ve onyedinci yüzyıl şairlerinden gazeller, çeşitli tarih kıt'aları, bir çok beste, düzyazı örnekleri ile Farsça bir sözlük gibi çok değişik kayıtlar bulunmaktadır. Konu ettiğimiz Kızkulesi resmi, eserin 34b

Revânî, Hayretî, Hâverî, Âhî, Peyâmî, Sâni, (İst. 1949). Ayrıca, Tarlan, "Eski Mecmualar Arasında: Kıyasî, Gubârî, Ulvî, Selikî", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2, 1946.

yaprağındadır. Bu resimden hemen önceki yaprakta, 32b-33a'da Hemedan, Gence ve Revan kalelerinin resimleri ve bir çok kadirga resmi ile bir yalı köşkü çizilidir.

Kızkulesi'ne ait resim tek bir sayfaya çizilmiştir. Resmin üzerinde "Kızkulesi" yazılıdır; altında ise Fasihî'ye ait şu dörtlük yer alır:

*Ahvâl-i zîfâfi gece bir yenge gözetmiş
Dermiş ki, bu mazmûn ile, "kızlar! gelin, iş var;*

*Bir tabya makasdan döğüyorlar iki topla
Kızkulesine su kapısından yürüyüş var".*

Osmanlı'da Fasihî mahlasını kullanan ve tarih itibariyle bu dörtlüğü yazmış olabilecek pek çok şair vardır. O sebeple, bu metnin hangisine ait olduğunu bilemiyoruz. Eskiler, Kızkulesi, Kıztaşı, Avrat Pazarı, gibi isimlerle, tevriyeli yani ikincil bir anlamda da kullanılabilirler, pek çok oyunlu şiirler yazmışlardır.² Lugaz türü içinde ele alabileceğimiz bu şiirlerin genellikle müstehcen olduklarını da ilave etmeliyim.

Gündemdeki Kızkulesi tartışmalarına³ yeni bir açılım getireceğini umduğumuz bu Osmanlı resmini, ayrı asrın sonlarında kaleme alınan, bir batılı seyyah C. Comidas de Carbognano'ya ait bir gravürle birlikte sunuyoruz.⁴

2 Bu şiirlerden biri için bkz. Mehmet Kalpaklı, "Kâmi'nin Lugazı (16.-17. Yüzyıllarda [İstanbul'da] Mahalle ve Semt Adları", *İstanbul*, 14, Temmuz 1995, sf. 42-45.

3 Bu konuda bkz. *İstanbul*, 33, Nisan 2000.

4 Cosimo Comidas de Carbognano, *Descrizione Topografica dello stato presente di Constantinopoli*, Bassano, 1784.

.....
Dördüncü tılsımât:

Altı Mermer nâm mahalde altı aded amûd-ı müntehâ vardır kim her birin hükemâ-yı kudemâdan üstâdlar rasâd etmişlerdir kim biri Kavala kal'ası sâhibi Feylekos hakîm inşâ itmişdir. Ol amûd üzre tuçdan bir kara sinek sûreti icrâ itmişdi. Dâ'imâ ol timsâl-i mekesden sadâ-yı Zenbûr gibi bir âvâz zâhir olup İslâmbol içre aslâ sinek gezmezdi.

Beşinci mutalsam-ı ibretnümâ:

Yine altı Mermer'in birinde Eflâtûn-ı İlâhî bir peşşe sûreti ihdâs idüp İslâmbul içre aslâ sivrisinek ile'l-ân girmek ihtimâli yokdur. Hâlâ ol tılsımın ameli te'sîr itmededir.

.....
On üçüncü mutalsam-ı ibretnümâ:

Zeyrekbaşı nâm mahaldeki Hazret-i Yahyâ nâmıyla binâ olunan deyirin zeylinde bir gâr-ı azîm var idi. Her sene mâh-ı zemherir şitâsı giceleri oldukda ol gârdan niçe Kara Koncoloz nâm câdûlar çıkup arabalar üzre devrân [u] seyrân iderlerdi. Vakt-i seher karîb oldukda (süvâr olup) yine cümle koncolozlar mezkûr gâra girüp gâ'ib olurlardı.